

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2022. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.59>

УДК: 338.1

V. O. Stecenko,

магістрант, Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8788-749X>

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА РАХУНОК ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

V. Stetsenko,

Master's student, Poltava State Agrarian University

WAYS TO INCREASE AGRARIAN PROFIT ENTERPRISES FOR IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS

В теперішніх умовах війни важливим питанням є продовольча безпека України, яку забезпечують підприємства аграрної галузі та харчової промисловості. Їхня можливість продовжувати функціонування, забезпечувати продовольчу безпеку держави, розвивати національну економіку, отримувати прибутки та сплачувати державі податки є важливими для України і будь-якої держави світу.

Прибуток – це мета будь-якого підприємства, саме те що надає аграрним підприємствам можливість подальшого функціонування. Але через війну, яка створила кризу в національній економіці України, проблеми з логістикою, збільшення цін на паливо та сировину, які в свою чергу, викликали загальне подорожчання виробництва продукції, отримання прибутку від будь

якої діяльності стає набагато тяжчим завданням. Саме тому, виникає необхідність в пошуку шляхів збільшення прибутку. Оскільки, збільшення прибутку за рахунок ціни викликає негативну реакцію споживачів, а збільшення обсягів виробництва є не завжди доцільним, то залишається збільшувати прибуток за рахунок оптимізації витрат. А забезпечити оптимізацію витрат та як наслідок зниження собівартості продукції допоможе застосування інновацій в аграрній сфері.

Метою статті є розкриття можливостей по збільшенню прибутковості підприємств за допомогою інноваційного шляху оптимізації витрат.

In modern conditions of war, the food security of the state, which is ensured by agricultural enterprises, is an internal issue. The ability to continue functioning, ensure the food security of the state, develop the economy, receive profits and pay state taxes is very expensive for Ukraine and any country in the world. Profit is the goal of any enterprise, it is precisely what gives agricultural enterprises the possibility of further functioning. But due to the war that created the crisis, problems with logistics, the increase in the price of fuel and raw materials, which at one time caused a general increase in the cost of production, making a profit from any activity is simply a difficult task. That is why there is a need to find ways to increase profits. Since increasing profit at the expense of price causes a negative reaction from consumers, and increasing production volumes is not always expedient, it remains to increase profit at the expense of reducing costs. This method is almost always effective, has small risks and high flexibility to different situations. And the use of innovations will help to reduce costs and, as a result, reduce the cost of production. After all, it is always necessary to focus on science and its achievements and use them in practice. The purpose of the article is to reveal opportunities for increasing the profitability of enterprises using an innovative way of reducing costs. This article revealed the essence of profit. Characterized types of losses both in terms of production and sale of products. Innovations and their possible varieties are studied. The situation with costs for the production of agricultural products was analyzed

with the help of the data of the State Statistics Service, and the proposed ways of increasing the profitability of the enterprise are focused on innovative reduction of costs. The expediency of reducing direct and general production losses at agricultural enterprises is considered. The expediency of innovative activity at agricultural enterprises is revealed. A conclusion was made about the expediency of taking into account the parameters of the enterprise when choosing ways to increase profits, reduce losses and introduce innovations.

***Ключові слова:** прибуток, витрати, інновація, собівартість продукції, інноваційна діяльність.*

***Keywords:** profit, costs, innovation, cost of production, innovative activity.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання збільшення прибутковості діяльності для будь-якого аграрного підприємства є первинним. З усіх можливих методів оптимізації витрат на виробництво є важливим інструментом для підприємства, адже це прямий вплив на його результат, який отримає аграрне підприємство. Зважаючи на великий розвиток технологій та досвіду виробництва продукції рослинництва, які покращують урожайність, захищають рослини, покращують якість продукції або наносять мінімальні негативні зміни до неї, а також на мінімальному рівні впливають на якість землі, як основного чинника виробництва, буде доцільно розглянути, як саме, за допомогою цих засобів можливо досягти оптимізації витрат на виробництво, саме даної продукції, з досягненням максимального економічного ефекту. На даний час спостерігається значна кількість наукових праць щодо збільшення прибутковості з орієнтацією на оптимізації витрат. Разом з тим формування витрат їх оптимізації вимагають подальших наукових досліджень, що пов'язано з відсутністю загальноприйнятих методик оптимізації витрат в аграрних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження прибутковості та впливу на неї за допомогою введення інновацій направлених на зменшення

витрат розглянуто науковцями: Чіков І., Транченко Л., Транченко О., Вишневська О., Дюміна С., Алексеева М., Ветренко П., Гончаренко Л. В роботах таких науковців як: Бойчук І., Данілов О., Паєнтко Т., Дмитрієва І., Задоя А., Лаврова Ю., Несторенко В., Токар І. знайшли обґрунтування теоретичних основ та методичних засад формування прибутку підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження прибутку та витрат які на нього впливають та знаходження інноваційних шляхів для ефективною оптимізації собівартості продукції. Згідно мети була проаналізована ситуація з структурою витрат в аграрних підприємствах, розроблені та запропоновані заходи по поліпшенню господарсько-фінансової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме від прибутку залежить існування, майбутнє та можливість розвитку будь-якого аграрного підприємства. Таке економічне поняття, як “прибуток” – залишок доходів від діяльності аграрного підприємства після відрахування всіх витрат пов’язаних з виробництвом та реалізацією продукції. Але прибуток відображає економічний результат діяльності лише на певний момент що не достатньо для глибокого аналізу діяльності аграрного підприємства. Саме для більш глибокого аналізу використовують таке поняття як “прибутковість діяльності підприємства”, яке характеризує загальну можливість отримання прибутку аграрним підприємством.

Основними шляхами підвищення прибутковості є збільшення ціни, обсягів виробництва, а також зменшення витрат на виробництво продукції. Збільшення обсягів виробництва та ціни є досить ситуаційними і залежать від ситуації на ринку, в той час, як оптимізація витрат є завжди актуальним питанням для кожного аграрного підприємства.

Самі витрати – це певний обсяг використаних виробничих факторів (фінансових, трудових, матеріальних), які необхідні підприємству для забезпечення його подальшого функціонування та безпосереднього здійснення господарської діяльності, яка здійснюється для отримання прибутку та забезпечення інших результатів для власників даного підприємства [10].

Об'єктом для витрат завжди є продукція, роботи та послуги, або інший вид діяльності підприємства, які потребують визначення конкретних витрат, які мають зв'язок з їх виробництвом або виконанням [2].

Всі витрати в цілому для підприємства можливо роз'єднати на два блоки витрат в залежності від їхнього часового проміжку:

1) поточні витрати – це витрати, які розраховані на короткостроковий період та мають на меті розв'язання таких питань як закупівля сировини та матеріалів, їх подальше переміщення і зберігання, обслуговування вже існуючої матеріально-технічної бази, утримання персоналу та інші не довгострокові витрати;

2) довгострокові витрати – це витрати, які розраховані, відповідно, на довгостроковий період, як показує досвід, мають за мету знаходження варіантів розв'язку таких стратегічних задач підприємства, як купівля нових, більш ефективніших машин та обладнання, будівництво та реконструкція вже існуючих або придбання нових приміщень та інші не короткострокові витрати [10].

В умовах тяжко передбачуваного, мінливого зовнішнього середовища та в умовах війни тяжко будувати стратегічний план витрат тому, в першу чергу, необхідно звернути увагу на оптимізації поточних витрат. Як показує досвід, саме вони в основному відносяться до виробничих витрат.

Витрати виробництва – це виражені в вартості фактори виробництва, які мають бути в підприємства та використовуватися для створення певного обсягу продукції [8]. Витрати підприємства є саме тими елементами з яких безпосередньо складається собівартість продукції.

Собівартість продукції як економічна категорія є грошовим виразом витрат на виробництво та реалізацію продукції. Виробнича та повна собівартості, як показує досвід, і є основними показниками витрат їх поділяють на прямі і непрямі витрати. Прямі витрати позначають такий вид витрат, які в момент їх появи можливо віднести до конкретного об'єкта витрат. Прямі витрати, як правило, поділяються на прямі матеріальні витрати і прямі витрати на оплату праці. Прямі матеріальні витрати – це витрати на матеріали, які під

час виробничого процесу перетворюються на частину готової продукції, а їх вартість можливо конкретно віднести до певного виробу, який створювався. Прямі витрати на оплату праці – це витрати на оплату праці основних виробничих робітників, які можливо віднести до певного виду готового виробу [7]. В свою чергу, непрямі витрати не можуть бути віднесені, в момент їхнього виникнення, до жодного об'єкта який створює собівартість продукції, саме через це даний вид витрат проходить процес розподілу між всіма виготовленими виробами. До непрямих витрат на підприємстві можна віднести витрати, які пов'язані з технічним обслуговуванням обладнання і приміщень, зі збутом товарів і послуг та безпосереднім забезпеченням умов діяльності підприємства.

Непрямі витрати формуються на двох рівнях:

1. Загальновиробничі (виробничі) витрати – це загальні витрати пов'язані з виробництвом, але які не можливо віднести до певного виду продукції, дані витрати здійснюються з метою забезпечення організації, обслуговування та управління виробничим процесом.

2. Загальногосподарські (невиробничі) витрати – це витрати які не відносяться до прямих чи загальновиробничих витрат та здійснюються з метою управління всім підприємством. Тобто, не мають прямого зв'язку з виробничою діяльністю [7].

Виробнича собівартість виражає у грошовій формі здійснені підприємством поточні витрати на виробництво продукції, виконані роботи та надані послуги [5]. До виробничих витрат, як вже було зазначено, входять: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати включають, загальновиробничі витрати. В свою чергу, повна собівартість, – це собівартість реалізованої продукції, яка складається з виробничої собівартості та витрат на реалізацію. Тобто, до виробничих витрат додаються такі витрати як: витрати на упаковку товару; витрати на рекламу; транспортні витрати. Повна собівартість сільськогосподарської продукції, як і виробнича собівартість в аграрних підприємствах відображається в формі № 50-сг.

Для оптимізації витрат у виробництві впроваджують інновації, які вдосконалюють технологію виробництва і продукцію. Поняття “інновація” в умовах сьогодення, часу змін і технологій, є дуже актуальним і відображається теоретично в багатьох наукових роботах та практично в діяльності підприємств, адже використання інновацій є визначальним чинником розвитку та функціонування для будь-якого підприємства [1]. В свою чергу, інновації – це остаточний результат інноваційної діяльності, який можна охарактеризувати як новий чи удосконалений продукт або технологічний процес, який за допомогою нових властивостей, наділено певними перевагами при використанні та плануванні, виробництві, збуті, а також на відмінно від звичайних винаходів, використовується на практиці в операційній діяльності [9].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що інновація виконує наступні три функції:

1) відтворювальну – допомагають вдосконалювати наукову діяльність та збільшити ефективність виробництва;

2) інвестиційну – нові переваги, які створюють інновації, приваблюють інвесторів що допомагає в залученні коштів на реалізацію даних інновацій;

3) стимулюючу – інновації створюють нові переваги, які стимулюють до їх створення та прямого використання в виробничому процесі [4].

Саме тому, згідно визначення та перелічених функцій, до основних ознак інноваційної діяльності слід віднести таке:

– основним предметом інновацій є впровадження та використання в процесі виробництва продукції;

– об’єктом є результати інтелектуальної діяльності, які в майбутньому доводяться до стану інноваційного продукту та можливості використання даних результатів в операційній діяльності;

– має високий ступінь непередбачуваності наслідків та результатів, саме тому краще вводити поступово або коли вже є досвід використання;

– припускає фінансування інтелектуальної розробки з метою впровадження та використання результатів наукових досліджень, тобто в

майбутньому дані розробки повинні знайти можливість практичного використання;

– головним результатом та ознакою впровадження інновацій є підвищення властивостей конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та продукції, яка створюється на основі або з використанням даних інновацій [9].

Провівши аналіз інновацій необхідно розглянути їхні види на аграрних підприємствах:

1. Біологічні – представляють з себе, гібриди, нові сорти для сільськогосподарських рослин та нові породи для тварин, які показують більш ефективні результати відносно вже впроваджених на підприємстві.

2. Технічні – оновлення старого обладнання на нові види устаткування та техніки [3, с. 204].

3. Технологічні – це вдосконалення самого процесу виробництва в аграрних підприємств:

– оновлення технологій по вирощуванню та обробленню культур;

– вдосконалення технологічних процесів по переробці сільськогосподарської сировини;

– впровадження нових пакувальних ліній, удосконалення параметрів упаковки та збільшення ефективності перевезень;

– впровадження доведених науково і екологічно ефективних систем землеробства для рослин та вирощування тварин;

– енергозберігаючі технології;

– ресурсозберігаючі технології виробництва сільськогосподарської продукції [11, с. 162].

4. Хімічні – полягають в зміні хімічної структури речовин які приймають участь в виробничому процесі для збільшення ефективності.

– нові більш ефективні види добрив для рослин та корму і кормових добавок для тварин;

– засоби захисту рослин та тварин;

– нові системи ґрунтозахисного оброблення [12, с. 116].

Для того щоб знати в якому з наведених напрямків повинні працювати інновації, необхідні для оптимізації витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, необхідно здійснити оцінку структури виробничих витрат продукції рослинництва на прикладі аграрних підприємств Полтавської області. Найбільшу частку мають прямі матеріальні витрати на виробничі витрати продукції рослинництва аграрних підприємств Полтавської області та складають 46,07 %, що свідчить про необхідність розвитку інновацій в оптимізації даного виду витрат. Вартість посадкового матеріалу та мінеральних добрив мають однаковий вплив на виробничі витрати 11,64 % та 12,28 % відповідно, витрати на оплату праці та паливо і мастильні матеріали 7,89 % та 7,73 % відповідно. Саме тому аграрним підприємствам Полтавської області необхідно рухатися в напрямку оптимізації матеріальних витрат: використання більш ефективніших сортів рослин та добрив, покращення управління виробництвом, зменшення зносу обладнання та сама зміна технології виробництва на більш ефективнішу (рис. 1).

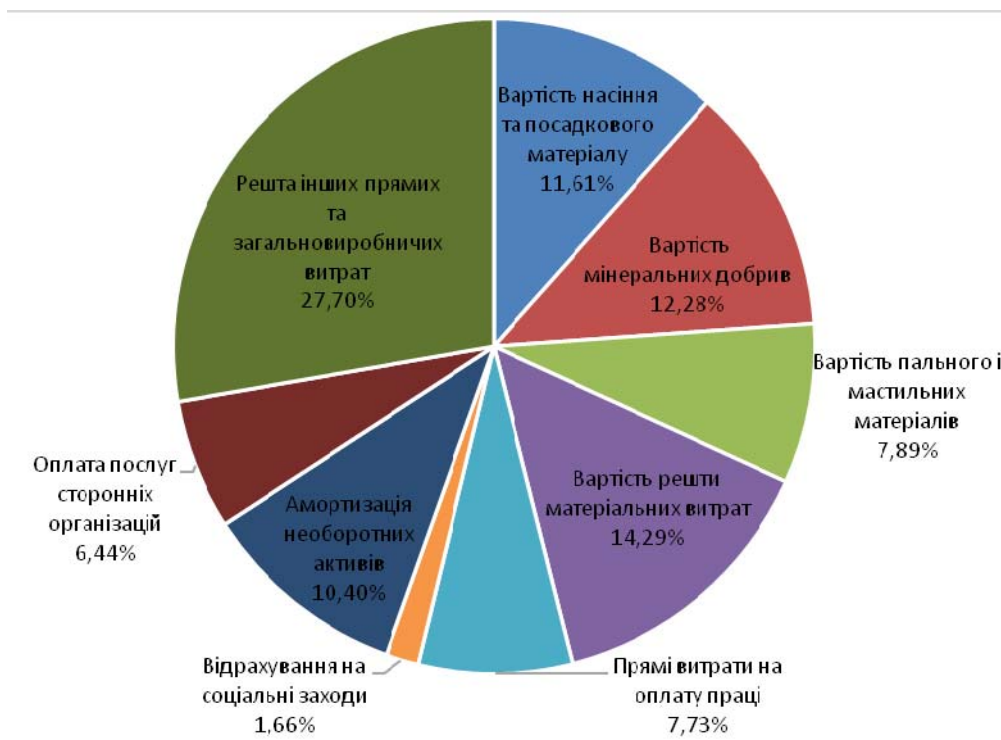


Рис. 1. Структура виробничих витрат аграрних підприємств Полтавської області, 2020 р.

Джерело: Розроблено автором за даними [6]

Спостерігається тенденція до збільшення прямих матеріальних витрат на виробничі витрати продукції тваринництва аграрних підприємств Полтавської області: збільшення прямих матеріальних витрат на 786,9 млн. грн (23,33 %), це відбулося через збільшення вартості кормів на 676,7 млн. грн (23,93 %), збільшення вартості мінеральних добрив на 286,3 млн. грн, збільшення вартості решти матеріалів на 147,9 млн. грн (39,39 %). Також окрім прямих матеріальних витрат збільшилися прямі витрати на оплату праці на 236,7 млн. грн (40,57 %) і інші прямі витрати та загальновиробничі витрати на 76,8 млн. грн (8,89 %). На збільшення інших прямих та загальновиробничих витрат вплинуло збільшення таких витрат як: відрахувань на соціальні заходи на 47,9 млн. грн (37,09 %), це відбулося через збільшення витрат на оплату праці, амортизації на 158,3 млн. грн (87,7 %). Саме тому, аграрним підприємствам Полтавської області необхідно оптимізувати матеріальні витрати: використовувати більш ефективніші корми та добавки до кормів, які забезпечують тварин поживними речовинами та збільшують їхню продуктивність (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка виробничих витрат продукції тваринництва на аграрних підприємствах Полтавської області, 2018 – 2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2018 р., (+, -)
1. Прямі матеріальні витрати	3373,0	3451,0	4159,9	786,9
в т.ч. а) корми	2827,0	2873,6	3503,7	676,7
б) пальне і мастильні матеріали	170,6	162,6	132,9	-37,7
в) вартість решти матеріальних витрат	375,5	414,8	523,3	147,9
2. Прямі витрати на оплату праці	583,5	729,2	820,2	236,7
3. Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати	863,7	943,5	940,6	76,8
в т.ч. а) відрахування на соціальні заходи	129,1	156,4	176,9	47,9
б) амортизація необоротних активів	180,6	243,4	338,8	158,3
в) оплата послуг сторонніх організацій	155,2	140,3	123,9	-31,2
г) решта інших прямих та загальновиробничих витрат	398,9	403,3	300,9	-98,1
Виробнича собівартість	4820,2	5123,7	5920,7	1100,5

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Прямі витрати безпосередньо впливають на собівартість продукції і зміни в них надає швидкого отримання результатів. Враховуючи зменшення інвестиційної привабливості національної економіки України є недоцільним використання інновацій, які направлені на довгострокову перспективу та пов'язані з залученням додаткових коштів. Саме тому, доцільно звернути увагу на оптимізацію поточних витрат, посівних матеріалів, добрив та кормів і добавок до них є більш ефективнішим способом збільшити прибутковість аграрних підприємств в умовах сьогодення.

Література

1. Алексєєва М. Б., Ветренко П. П. Аналіз інноваційної діяльності. М.: Юрайт, 2016. 303 с. URL: https://stud.com.ua/44989/investuvannya/sutnist_vidi_innovatsiy (дата звернення: 21.10.2022).
2. Бойчук І. М. Економіка підприємства. К.: Кондор – Видавництво, 2016. 378 с.
3. Вишнеvsька О., Дюміна С. Інноваційні особливості технологічного оновлення підприємства аграрного сектора. Фінансовий простір. 2015. № 3 (19). С. 202 – 206.
4. Гончаренко Л. П. Інноваційний менеджмент. М.: Юрайт, 2014. 640 с. URL: https://stud.com.ua/91174/investuvannya/funktsiyi_innovatsiyi (дата звернення: 23.10.2022).
5. Данілов О. Д., Паєнтко Т. В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях. К.: Центр учбової літератури, 2011. 256 с. URL: https://pidru4niki.com/12140310/finansy/finansy_pidpriyemstv_u_zapitannya_h_i_vidpovidyah (дата звернення: 18.10.2022).
6. Державна служба статистики України: веб-сайт URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2022).
7. Дмитрієва, І. М. Бухгалтерський фінансовий облік: М.: Юрайт, 2013. 306 с. URL: <https://studme.com.ua/1993080510758/buhgalterskiy>

[_uchet_i_audit/klassifikatsiya_zatrat_metody_kalkulirovaniya.htm](#) (дата звернення: 17.10.2022).

8. Задоя А. О. Мікроекономіка. К.: Т-во “Знання”, 2002. 211 с. URL: <https://buklib.net/books/24812/> (дата звернення: 12.10.2022).

9. Лаврова Ю. В. Економіка підприємства та маркетинг. Харків: ХНАДУ, 2012. 227 с. URL: <https://buklib.net/books/37223/> (дата звернення: 22.10.2022).

10. Нестеренко В. Ю., Токар І. І. Економіка виробництва. Харків, 2012. 154 с. URL: <https://buklib.net/books/37321/> (дата звернення: 15.10.2022).

11. Транченко Л., Транченко О. Впровадження конкурентоспроможних інноваційних засобів у сільськогосподарське виробництво. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2014. № 25. С. 60 – 65.

12. Чіков І. Фактори підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК на основі інноваційних перетворень. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2018. № 5. Т. 29 (68). С. 113 – 117.

References

1. Alekseeva, M. B. and Vetrenko, P. P. (2016), *Analiz innovatsijnoi diial'nosti* [Analysis of innovative activity], Yuright, Moscow, Russia.

2. Boichyk, I. M. (2016), *Ekonomika pidpryiemstva* [Enterprise economics], Condor – Publishing House, Kyiv, Ukraine.

3. Vyshnevskaya, O. and Diumina, S. (2015), “Innovative features of technological modernization of agricultural enterprises”, *Finansovyi prostir*, vol. 3 (19), pp. 202 – 206.

4. Goncharenko, L. P. (2014), *Innovatsijnyj menedzhment* [Innovation management], Yuright, Moscow, Russia.

5. Danilov, O. D. and Payentko, T. V. (2011), *Finansy pidpryiemstv u zapytanniakh i vidpovidiakh* [Corporate finance in questions and answers], K.: Center of Educational Literature, Kyiv, Ukraine.

6. State Statistics Service of Ukraine (2022), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10/25/2022).

7. Dmitrieva, I. M. (2013), Bukhhalters'kyj finansovyj oblik [Financial accounting], Yurayt, Moscow, Russia.
8. Zadoya, A. O. (2002), Mikroekonomika [Microeconomics], T-vo "Znannia", Kyiv, Ukraine.
9. Lavrova, Yu. V. (2012), Ekonomika pidpriemstva ta marketynh [Business economics and marketing], Khnadu, Kharkiv, Ukraine.
10. Nesterenko, V. Yu. and Tokar, I. I. (2012), Ekonomika vyrobnytstva [Economics of production], Kharkiv, Ukraine.
11. Tranchenko, L. and Tranchenko, O. (2014), "Implementation of innovative competitive in agriculture", Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriiia "Ekonomika", vol. 25, pp. 60 – 65.
12. Chikov, I. (2018), "Factors of increasing competitiveness of agricultural enterprises on the basis of innovative transformations", Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia: Ekonomika i upravlinnia, vol. 5, no. 29 (68), pp. 113 – 117.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2022 р.